

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б.Жильцов

20 16 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Логопедія

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.010105 «Корекційна освіта. Логопедія»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02135554 Начальник відділу моніторингу якості освіти Програма № <u>0073</u> _____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали) « _____ » 20 <u>16</u> р.
--

2014 – 2015 навчальний рік

Робоча програма «Логопедія» для студентів за напрямом підготовки «Корекційна освіта. Логопедія».

Розробник: Е.А. Данілавичюте, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Протокол від «13» січня 2016 року № 10

Завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти
_____ (О.В. Мартинчук)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту Людини _____ Н. А. Клішевич

ЗМІСТ

Пояснювальна записка

Структура програми навчальної дисципліни

I. Опис предмета навчальної дисципліни

II. Тематичний план навчальної дисципліни

III. Програма

Змістовий модуль I. Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення

Змістовий модуль II. Особливості діагностики порушень писемного мовлення

Змістовий модуль III. Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення

Змістовий модуль IV. Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Логопедія»

V. Плани практичних занять

VI. Завдання для самостійної роботи

VII. Індивідуальна навчально-дослідна робота

VIII. Система поточного та підсумкового контролю

IX. Методи навчання

X. Методичне забезпечення курсу

XI. Питання до заліку

XII. Рекомендована література

Основна

Додаткова

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Логопедія» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти на основі освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня відповідно до навчального плану для напряму підготовки «Корекційна освіта (логопедія)» денної форми навчання.

Робочу навчальну програму складено згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) організації навчання. Програма визначає обсяг знань, які повинен опанувати здобувач першого (бакалаврського) рівня відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Вступ до логопедії», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Метою навчальної дисципліни «Логопедія» є формування у здобувачів вищої освіти теоретико-методологічних знань про такі види порушень мовлення, як дислексія, дисграфія та дизорфографія, про причини, що їх викликають, шляхи їх подолання та попередження; надати практичні навички роботи з дітьми на основі засвоєних прийомів виявлення, корекції та профілактики мовленнєвих розладів; специфіку мовленнєвих порушень в умовах наявності розумової відсталості (РВ), затримки психічного розвитку (ЗПР), раннього дитячого аутизму (РДА), дитячого церебрального паралічу (ДЦП), про причини, що її викликають.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Логопедія» є:

– надати студентам теоретичні знання щодо загальної характеристики порушень писемного мовлення, етіології, механізмів, симптоматики, класифікації, динаміки перебігу даних порушень мовлення за умов спонтанного та цілеспрямованого навчання та виховання;

– сформувані у студентів уміння правильно діагностувати порушення писемного мовлення та визначати ефективні шляхи корекційного впливу в осіб різних вікових категорій із ТВМ;

– ознайомити студентів з питаннями організації логопедичної допомоги та профілактики порушень писемного мовлення.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- види мовленнєвих порушень (форми дислексій, дисграфій, дизорфографій), їх причини, механізми, структуру, симптоматику; методики корекційної роботи з подолання порушень писемного мовлення; зміст та організацію логопедичної допомоги дитячому та дорослому населенню в Україні з означеним вище мовленнєвими розладами;

- особливості логопедичної роботи при ускладнених дефектах розвитку, таких як аутизм, вади слуху, зору, опорно-рухового апарату; зміст та організацію логопедичної допомоги дитячому та дорослому населенню в Україні.

вміти:

– проводити кваліфіковане психолого-педагогічне обстеження з метою

визначення перебігу психічного розвитку, відповідності його віковим нормам, а також структурі дефекту в контексті певного розладу писемного мовлення;

- володіти методами диференційованої діагностики для визначення виду порушень;

- здійснювати корекційний вплив, володіти методами навчання та виховання дітей з різними порушеннями писемного мовлення;

- впроваджувати в практику різні профілактичні засоби з метою попередження виникнення мовленнєвих вад або вторинних відхилень у психічному розвитку дитини;

- здійснювати консультування дітей та дорослих з відхиленнями у мовленнєвому розвитку, їхніх батьків та педагогів з проблеми навчання, розвитку, життєвого та професійного самовизначення;

- володіти прийомами навчання дітей із зазначеними вище вадами мовлення навчальних предметів в загальноосвітніх та спеціальних корекційних закладах.

На практичних заняттях студенти уточнюють, поглиблюють, систематизують, узагальнюють та закріплюють отримані в процесі лекційної та самостійної роботи знання й уміння.

Поряд з аудиторними заняттями планується виконання студентами індивідуальної самостійної роботи під керівництвом викладача.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 216 год., з них 34 год. – лекції, 36 год. – практичні заняття, самостійна робота – 100 год., модульний контроль – 10 год., самостійна робота з підготовки до складання екзамену – 36 год.

Вивчення студентами навчальної дисципліни «Логопедія» завершується складанням екзамену.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 0101 «Педагогічна освіта»	нормативна	
	Напрямок підготовки 6.010105 «Корекційна освіта (логопедія)»		
Модулів – 5	Спеціальність:	Рік підготовки	
Змістових модулів – 5		4-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: творчий проект		Семестр	
Загальна кількість годин – 216		8-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 5	Освітньо-професійний рівень: <u>перший (бакалаврський)</u>	Лекції	
		34 год.	
		Практичні, семінарські	
		36 год.	
		Лабораторні	
		-	
		Самостійна робота	
		100 год.	
		Модульний контроль	
		10 год.	
		Семестровий контроль	
		36 год.	
Вид контролю:			
екзамен			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Самостійна робота	Модульний контроль
<i>Змістовий модуль 1. Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення</i>							
1.	Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу.	9	4	2	2	5	
2.	Загальна характеристика вад писемного мовлення.	9	4	2	2	5	
3.	Симптоматика дисграфії, дислексії, дизорфографії.	13	8	4	4	5	
4.	Класифікація дисграфії, дислексії та дизорфографії.	13	4	2	2	5	
<i>Разом</i>		44	16	10	10	20	2
<i>Змістовий модуль 2. Особливості діагностики порушень писемного мовлення</i>							
5.	Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма.	14	4	2	2	10	
6.	Діагностика дисграфії, дислексії, дизорфографії.	14	4	2	2	10	
<i>Разом</i>		28	8	4	4	20	2
<i>Змістовий модуль 3. Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення</i>							
7.	Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією.	13	8	4	4	5	
8.	Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів.	9	4	2	2	5	
9.	Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією.	9	4	2	2	5	
10.	Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією.	13	4	2	2	5	
<i>Разом</i>		44	16	10	10	20	2
<i>Змістовий модуль 4. Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів</i>							
11.	Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма.	14	4	2	2	10	
12.	Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.	14	4	2	2	10	

<i>Разом</i>		28	8	4	4	20	2
<i>Змістовний модуль 5. Особливості мовленнєвого розвитку у дітей із РВ, ЗПР, ДЦП та аутизмом</i>							
13.	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із РВ та ЗПР	14	6	2	4	8	
14.	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із ДЦП	10	4	2	2	6	
15.	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із раннім дитячим аутизмом	10	4	2	2	6	
<i>Разом</i>		36	14	6	8	20	2
Разом за навчальним планом		216	56	34	36	100	10

III. ПРОГРАМА

Змістовий модуль 1.

Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення

Лекція 1. *Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу.*

Суть поняття “писемне мовлення”. Відмінність писемного мовлення від усного. Становлення механізмів писемного мовлення в онтогенезі. Психофізіологічні механізми письма та читання. Передумови формування писемного мовлення (2 години).

Практичне заняття 1. *Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу (2 години).*

Лекція 2. *Загальна характеристика вад писемного мовлення.*

Клінічний, психофізіологічний, психолого-педагогічний та лінгвістичний аспекти вивчення порушень писемного мовлення. Етіологія та патогенез дисграфії, дислексії, дизорфографії (2 години).

Практичне заняття 2. *Загальна характеристика вад писемного мовлення (2 години).*

Лекція 3. *Симптоматика дисграфії, дислексії, дизорфографії.*

Характеристика типових помилок писемного мовлення. Суть фонетичного принципу письма. Основні типи фонетичних помилок, причини та механізми їх виникнення. Графічні та оптико-просторові помилки писемного мовлення. Їх типи, причини та механізми. Суть морфологічного принципу письма. Типи, причини та механізми морфологічних та синтаксичних помилок. Орфографічна навичка. Психологічні та мовленнєві передумови оволодіння орфографічними уміннями та навичками. Особливості оволодіння орфографією молодшими школярами із ЗНМ (4 години).

Практичне заняття 3. *Симптоматика дисграфії, дислексії, дизорфографії (4 години).*

Лекція 4. *Класифікація дисграфії, дислексії та дизорфографії.*

Огляд та характеристика різних класифікацій порушень писемного мовлення. Характеристика порушень письма та читання у дітей із вадами звукової системи мови. Порушення письма та читання у дітей із ЗНМ та НЗНМ (2 години).

Практичне заняття 4. *Класифікація дисграфії, дислексії та дизорфографії (2 години).*

Змістовий модуль 2.

Особливості діагностики порушень писемного мовлення

Лекція 5. *Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма.*

Вивчення писемної продукції дітей із ФФНМ та ЗНМ. Обстеження

мовленнєвих процесів у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією. Особливості сприймання мовлення на сенсорно-перцептивному рівні. Дослідження лексико-граматичної сторони мовлення та стану зв'язного мовлення (2 години).

Практичне заняття 5. *Дизартрія як результат органічного ураження нервової системи (2 години).*

Лекція 6. *Діагностика дисграфії, дислексії, дизорфографії.*

Вивчення немовленнєвих процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією. Дослідження стану сформованості орфографічних умінь та навичок (2 години).

Практичне заняття 6. *Діагностика дисграфії, дислексії, дизорфографії (2 години).*

Змістовий модуль 3

Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення

Лекція 7. *Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією.*

Усунення помилок на заміну та змішування літер. Розвиток сприймання мовлення на сенсорно-перцептивному рівні. Усунення помилок на пропуски, перестановки та додавання літер. Методика формування навичок фонематичного аналізу та синтезу (4 години).

Практичне заняття 7. *Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією (4 години).*

Лекція 8. *Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів.*

Формування гностико-практичних функцій. Методика розвитку зорово-просторового сприймання, уявлень, зорового аналізу та синтезу. Розвиток та корекція ручної моторики у дітей з вадами письма (2 години).

Практичне заняття 8. *Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів (2 години).*

Лекція 9. *Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією.*

Формування морфологічних та синтаксичних узагальнень, аналізу та синтезу у дітей із ЗНМ, які мають порушення читання та письма. Логопедична робота над наголосом. Корекція порушень лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією. Логопедична робота над зв'язним мовленням (2 години).

Практичне заняття 9. *Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією (2 години).*

Лекція 10. *Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією*

Корекційна робота з розвитку мовно-слухової, зорової, моторної пам'яті;

оптико-просторового гнозису, слухової та зорової уваги, розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, дії за аналогією, симультанно-сукцесивних функцій на логопедичних заняттях (2 години).

Практичне заняття 10. *Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією (2 години).*

Змістовий модуль 4

Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів

Лекція 11. *Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма.*

Вивчення готовності до навчання грамоти у дітей старшого дошкільного віку. Корекція порушень фонетико-фонематичної сторони мовлення. Формування навичок фонематичного, складового, морфологічного та синтаксичного аналізу та синтезу. Корекція та розвиток оптико-просторових уявлень, зорового аналізу та синтезу. Корекція та розвиток дрібної моторики пальців рук на заняттях грамоти, образотворчої діяльності. Зміст корекційної логопедичної роботи з формування лексико-граматичної сторони мовлення у старших дошкільників. Розвиток морфологічних та синтаксичних узагальнень. Розвиток та корекція психічних функцій та розумових операцій, що забезпечують оволодіння читанням та письмом (2 години).

Практичне заняття 11. *Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма (2 години).*

Лекція 12. *Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.*

Логопедичне заняття як основна форма організації корекційної роботи з дітьми-дисграфіками та дислексиками. Взаємозв'язок фронтальної та індивідуальної роботи з подолання вад читання та письма. Види планування корекційної роботи. Структура та зміст логопедичних занять. Загальна характеристика методів, прийомів, засобів формування та корекції писемного мовлення (2 години).

Практичне заняття 12. *Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів (2 години).*

Змістовий модуль 5

Особливості мовленнєвого розвитку у дітей із РВ, ЗПР, ДЦП та аутизмом

Лекція 13. *Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із РВ та ЗПР*

Особливості мовленнєвого розвитку РВД. Механізми порушень мовленнєвого розвитку при олігофренії. Особливості мовленнєвого розвитку РВД. Вади фонетичної сторони мовлення. Порушення лексики. Порушення граматичної будови мови. Порушення зв'язного мовлення. Особливості порушень писемного мовлення у РВ школярів.

Структура дефекту у дітей із затримкою психічного розвитку (мовленнєва і немовленнєва симптоматика). Психолого-педагогічна характеристика дітей із ЗПР.

Розвиток мовлення і мислення у дітей із ЗПР. Вплив інтелектуального розвитку дитини на процес розвитку мовлення. Основні когнітивні передумови розвитку мовлення дітей із ЗПР. Вплив рівня інтелектуального розвитку дитини на рівень розвитку семантики, що є в основі висловлювання. Вплив рівня несформованості мисленнєвої діяльності на можливість засвоєння формально-мовних засобів. Зв'язок між оволодінням мовленням із можливостями обробки інформації, із обсягом короткочасної пам'яті. Класифікація дітей із ЗПР із урахуванням їх мовленнєвих порушень (2 години).

Практичне заняття 13. *Порушення мовленнєвого розвитку дітей із РВ та ЗПР (4 години).*

Лекція 14. *Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із ДЦП*

Сучасні погляди на структуру дефекту при ДЦП. Психолого-педагогічна характеристика дітей із ДЦП. Розвиток мовлення і мислення у дітей із ДЦП (2 години).

Практичне заняття 14. *Порушення мовленнєвого розвитку дітей із ДЦП (2 години).*

Лекція 15. *Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із раннім дитячим аутизмом*

Сучасні погляди на структуру дефекту при РДА. Психолого-педагогічна характеристика дітей із РДА. Розвиток мовлення і мислення у дітей із РДА (2 години).

Практичне заняття 15. *Порушення мовленнєвого розвитку дітей із РДА (2 години).*

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «ЛОГОПЕДІЯ»

VIII семестр

Разом: 216 год., з них 36 год. – лекції, 38 год. – практичних заняття, самостійна робота – 100 год., модульний контроль – 10 год.

Кількість балів за семестр	410 балів					
Модулі	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2	
Назва модуля	<i>Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення (100 балів)</i>				<i>Особливості діагностики порушень писемного мовлення (49 балів)</i>	
Теми	1	2	3	4	5	6
Теми лекцій	Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу (1 бал)	Загальна характеристика вад писемного мовлення (1 бал)	Симптоматика дисграфії, дислексії, дизорфографії (2 бал)	Класифікація дисграфії, дислексії та дизорфографії (1 бал)	Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма (1 бал)	Діагностика дисграфії, дислексії, дизорфографії (1 бал)
Бали за роботу на практич. занятті	1+10 балів	1+10 балів	2+ 10 балів	1+10 балів	2+ 10 балів	
Теми практичних занять	Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу	Загальна характеристика вад писемного мовлення	Симптоматика дисграфії, дислексії, дизорфографії	Класифікація дисграфії, дислексії та дизорфографії	Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма	Діагностика дисграфії, дислексії, дизорфографії
Самостійна робота	5 балів	5 балів	10 балів	5 балів	5 балів	5 балів
ІНДЗ	30 балів (здається наприкінці курсу)					
Поточний контроль	модульна контрольна робота №1 (25 балів)				модульна контрольна робота №2 (25 балів)	

Модулі	Змістовий модуль 3				Змістовий модуль 4	
Назва модуля	<i>Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення (100 балів)</i>				<i>Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів (49 балів)</i>	
Теми	7	8	9	10	11	12
Теми лекцій	Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією (2 бали)	Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів (1 бал)	Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією (1 бал)	Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією (1 бал)	Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма (1 бал)	Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів (1 бал)
Бали за роботу на практ. занятті	2+ 10 балів	1+ 10 балів	1+ 10 балів	1+ 10 балів	2+ 10 балів	
Теми практичних занять	Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією	Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів	Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією	Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією	Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма	Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів
Самостійна робота	10 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
ІНДЗ	30 балів (здається наприкінці курсу)					
Поточний контроль	модульна контрольна робота №3 (25 балів)				модульна контрольна робота №4 (25 балів)	

Модулі	Змістовий модуль 5		
Назва модуля	<i>Особливості мовленнєвого розвитку у дітей із РВ, ЗПР, ДЦП та аутизмом (82 бали)</i>		
Теми	13	14	15
Теми лекцій	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із РВ та ЗПР (1 бал)	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із ДЦП (1 бал)	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із раннім дитячим аутизмом (1 бал)
Бали за роботу на практ. занятті	2+ 10 балів	1+ 10 балів	1+ 10 балів
Теми практичних занять	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із РВ та ЗПР	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із ДЦП	Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із раннім дитячим аутизмом
Самостійна робота	10 балів	5 балів	5 балів
ІНДЗ	30 балів (здається наприкінці курсу)		
Поточний контроль	модульна контрольна робота №5 (25 балів)		

V. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення

Тема 1. Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу.

План:

1. Суть поняття “писемне мовлення”. Відмінність писемного мовлення від усного.

2. Психофізіологічні механізми письма та читання. Передумови формування писемного мовлення.

Основна література: 5, 12, 14, 25.

Додаткова література: 19, 27, 33, 34.

Тема 2. Загальна характеристика вад писемного мовлення.

План:

1. Загальна характеристика дисграфії, дислексії та дизорфографії.

2. Етіологія та патогенез дисграфії, дислексії, дизорфографії.

Основна література: 12, 14, 16, 17, 20

Додаткова література: 1, 7, 8, 9, 13, 14, 21, 31, 34.

Тема 3. Симптоматика дисграфії, дислексії, дизорфографії.

План:

1. Характеристика типових помилок писемного мовлення.

2. Основні типи фонетичних помилок, причини та механізми їх виникнення.

3. Графічні та оптико-просторові помилки писемного мовлення. Їх типи, причини та механізми.

4. Типи, причини та механізми морфологічних та синтаксичних помилок.

5. Дизорфографічні помилки, їх причини та механізми.

6. Немовленнєва симптоматика дисграфії, дислексії та дизорфографії.

Основна література: 10, 12, 13, 15, 16, 17, 20.

Додаткова література: 6, 7, 10, 14, 21, 31, 33, 34.

Тема 4. Класифікація дисграфії, дислексії та дизорфографії.

План:

Огляд та характеристика різних класифікацій порушень писемного мовлення:

1. Класифікація дисграфії (І.М.Садовнікової, Р.І.Лалаєвої, О.М.Корнєва, Є.Ф.Соботович). Характеристика різних форм дисграфії (симптоматика, причини, механізми помилок, напрямки корекційної роботи)

2. Класифікація дислексії (Р.І.Лалаєвої, О.М.Корнєва). Характеристика форм дислексії.

Основна література: 10, 11, 12, 13, 19, 22.

Додаткова література: 6, 9, 11, 16, 19, 33, 34, 35.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Особливості діагностики порушень писемного мовлення

Тема 5. Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма.

План:

1. Аналіз письмових робіт учнів із порушеннями письма та читання.
2. Складання таблиці дисграфічних помилок. З'ясування їх можливих причин.

Основна література: 19, 25, 26.

Додаткова література: 3, 6, 9, 11, 20.

Тема 6. Діагностика дисграфії, дислексії, дизорфографії.

План:

1. Підбір завдань для діагностики помилок.
2. Обстеження дітей – дисграфіків з метою з'ясування механізмів допущених ними помилок.

Основна література: 2, 11, 13, 16, 17, 21, 29.

Додаткова література: 1, 3, 13, 20, 33.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення

Тема 7. Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією.

План:

1. Спостереження та аналіз логопедичного заняття, з подолання фонетичних помилок писемного мовлення.
2. Підбір та обговорення вправ та завдань, спрямованих на формування навичок диференціації фонемографем в усному та писемному мовленні.
3. Підбір вправ та завдань, спрямованих на формування навичок звуко-буквеного аналізу та синтезу.

Основна література: 7, 9, 11, 18, 23, 25, 28.

Додаткова література: 2, 9, 11.

Тема 8. Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів.

План:

1. Методика подолання графічних помилок на заміну та змішування літер.
2. Поетапність формування навичок фонематичного аналізу та синтезу з метою усунення помилок на пропуски, перестановки та додавання літер.
3. Розвиток гностико-праксичних функцій в системі логопедичної роботи з подолання оптичної дисграфії.

4. Розвиток та корекція дрібної моторики пальців рук у дітей з вадами письма.

5. Корекція та розвиток психічних процесів на логопедичних заняттях з подолання дисграфії та дислексії.

Основна література: 12, 13, 31, 32.

Додаткова література: 16, 20.

Тема 9. Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією.

План:

1. Напрямки корекційної логопедичної роботи з подолання лексико-граматичних та синтаксичних помилок у дітей із ЗНМ.

2. Методика подолання морфологічних помилок, зумовлених порушенням граматичної будови мовлення.

3. Формування морфологічних та синтаксичних узагальнень, аналізу та синтезу у дітей з вадами письма.

4. Логопедична робота над наголосом в системі подолання дизорфографічних помилок.

5. Методика роботи над орфограмами на логопедичних заняттях.

6. Корекція та розвиток лексичної семантики у дітей із дисграфією та дислексією.

Основна література: 1, 2, 3, 18, 27.

Додаткова література: 1, 4, 18, 28.

Тема 10. Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією.

План:

1. Корекційна робота з розвитку мовно-слухової, зорової, моторної пам'яті. 2. Корекційна робота з розвитку оптико-просторового гнозису.

3. Корекційна робота з розвитку слухової та зорової уваги, розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, дії за аналогією, симультанно-сукцесивних функцій.

Основна література: 7, 14, 19.

Додаткова література: 19, 29, 34.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів

Тема 11. Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма.

План:

1. Вивчення готовності до навчання грамоти у дітей старшого дошкільного віку. Підбір та обговорення діагностичних завдань.

2. Попарне тренування із товаришами в групі в умінні ділити слова на склади, складати склади зі звуків, слова - із складів тощо, виділяти звуки в

словах та визначати їх місце (в різній позиції в слові), складати і аналізувати речення (із використанням ігрових вправ та схематичного матеріалу).

3. Підбір та обговорення ігр та вправ для розвитку у дітей моторики пальців рук, зорово-моторної координації, які сприяють підготовці до навчання письма.

4. Підбір вправ для розвитку слухової уваги та мовнослухової пам'яті на різних етапах логопедичної роботи.

Основна література: 2, 3, 18.

Додаткова література: 4, 7, 25.

Тема 12. Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.

План:

1. Складання та обговорення логопедичних занять, спрямованих на подолання фонетико-графічних помилок писемного мовлення.

2. Складання та обговорення логопедичних занять, спрямованих на подолання лексико-граматичних помилок писемного мовлення.

3. Складання та обговорення логопедичних занять із дошкільниками із ФФНМ та ЗНМ, спрямованих на попередження дисграфічних та дислексичних помилок.

Основна література: 12, 19, 27.

Додаткова література: 6, 7, 15, 21.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 5

Особливості мовленнєвого розвитку у дітей із РВ, ЗПР, ДЦП та аутизмом

Тема 13. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із РВ та ЗПР

План:

1. Особливості мовленнєвого розвитку РВД.

2. Механізми порушень мовленнєвого розвитку при олігофренії.

3. Особливості мовленнєвого розвитку РВД.

4. Порушення мовленнєвої діяльності у дітей із РВ.

5. Структура дефекту у дітей із затримкою психічного розвитку (мовленнєва і немовленнєва симптоматика).

6. Психолого-педагогічна характеристика дітей із ЗПР.

7. Розвиток мовлення і мислення у дітей із ЗПР.

8. Вплив інтелектуального розвитку дитини на процес розвитку мовлення.

9. Основні когнітивні передумови розвитку мовлення дітей із ЗПР.

10. Класифікація дітей із ЗПР із урахуванням їх мовленнєвих порушень.

Основна література: 32, 44.

Додаткова література: 51, 52, 53.

Тема 14. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із ДЦП

План:

1. Сучасні погляди на структуру дефекту при ДЦП.

2. Психолого-педагогічна характеристика дітей із ДЦП.

3. Розвиток мовлення і мислення у дітей із ДЦП.

Основна література: 33.

Додаткова література: 48, 49, 50.

Тема 15. Порушення мовленнєвого розвитку дітей із РДА

План:

1. Сучасні погляди на структуру дефекту при РДА.
2. Психолого-педагогічна характеристика дітей із РДА.
3. Розвиток мовлення і мислення у дітей із РДА.

Основна література: 31, 37.

Додаткова література: 51, 52, 53.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення

Тема 1. Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу.

Скласти схему «Передумови формування писемного мовлення».

Скласти таблицю «Мозкова організація процесу письма».

Тема 2. Загальна характеристика вад писемного мовлення.

Проаналізувати посібник О.Р. Лурія «Очерки психофизиологии письма».- М., 1950.

Тема 3. Симптоматика дисграфії, дислексії, дизорфографії.

Проаналізувати навчально-методичний посібник О.М.Корнева «Нарушения чтения и письма у детей. – СПб.: ИД «МиМ», 1997.

Тема 4. Класифікація дисграфії, дислексії та дизорфографії.

1. На основі аналізу наукових посібників та підручників скласти таблицю «Класифікація дисграфії», «Класифікація дислексії».

2. Виписати приклади помилок, що характеризують різні форми дисграфії.

3. Скласти схему «Класифікація дизорфографії», у якій відзначити та проілюструвати типи дизорфографічних помилок.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Особливості діагностики порушень писемного мовлення

Тема 5. Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма.

Аналіз наукових статей та посібників: Пічугіної Т.В. «Рання діагностика дітей із дислексією та дисграфією (методичні рекомендації), «Типологія специфічних помилок письма при порушенні зору і мовлення в учнів

початкових класів.

Тема 6. Діагностика дисграфії, дислексії, дизорфографії.

Складання таблиці-схеми типових дисграфічних та дислексичних помилок у дітей із ФФНМ та ЗНМ.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ Ш

Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення

Тема 7. Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією.

Аналіз наукової роботи Соботович Є.Ф., Гопіченко О.М. «Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов».

Тема 8. Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів.

Аналіз наукової роботи Соботович Є.Ф. «Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению».

Тема 9. Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією.

Аналіз наукової роботи Бартенєвої Л.І. «Мовленнєва готовність семирічок із НЗНМ до засвоєння норм правопису».

Тема 10. Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією.

Складання схеми послідовного формування психічних процесів відповідно до природи порушення писемного мовлення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІV

Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів

Тема 11. Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма.

Самостійний підбір вправ та завдань, спрямованих на формування та корекцію:

- а) фонематичного сприймання та фонематичних уявлень;
- б) фонематичного аналізу та синтезу;
- в) зорово-просторових уявлень, зорового аналізу та синтезу;
- г) дрібної моторики пальців рук та зорово-моторної координації;
- д) навичок морфологічного та синтаксичного аналізу та синтезу;
- е) мовно-слухової та зорової пам'яті, уваги, самоконтролю, суцесивних функцій;
- є) розвиток орфографічної пильності.

Тема 12. Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.

Підбір ігрових вправ та завдань з метою вивчення та формування готовності до навчання грамоти у дітей старшого дошкільного віку із ФФНМ та ЗНМ.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 5

Особливості мовленнєвого розвитку у дітей із РВ, ЗПР, ДЦП та аутизмом

Тема 13. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із РВ та ЗПР

1. Скласти таблицю-схему особливостей усіх компонентів усного та писемного мовленнєвого розвитку РВД. Визначити особливості розвитку пізнавальних процесів РВД шляхом створення конспекту роботи С. Я. Рубинштейна «Психология умственно отсталого школьника»: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2111 «Дефектология». — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Просвещение, 1986. — 192 с. — елек. вар.

2. Проаналізувати сучасні погляди на природу ЗПР шляхом створення конспекту літературного джерела Адриан Д. Уорд «Новый взгляд: Задержка в психическом развитии: Для стран Восточной Европы». — 244 с. Скласти таблицю-схему особливостей усіх компонентів усного та писемного мовленнєвого розвитку дітей із ЗПР. Визначити особливості розвитку пізнавальних процесів дітей із ЗПР.

Тема 14. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із ДЦП

1. Визначити клініко-психолого-педагогічні особливості дітей із ДЦП шляхом створення конспекту літературного джерела И.Ю. Левченко «Технологии обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата»: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / И.Ю. Левченко, О.Г. Приходько. — М.: Академия, 2001. — 192 с. Скласти таблицю-схему особливостей усіх компонентів усного та писемного мовленнєвого розвитку дітей із ДЦП. Визначити особливості розвитку пізнавальних процесів дітей із ДЦП.

Тема 15. Порушення мовленнєвого розвитку дітей із РДА

1. Розкрити сутність РДА шляхом створення конспекту літературного джерела «Дети с нарушениями общения: Ранний детский аутизм» / К. С. Лебединская, О. С. Никольская, Е. Р. Баенская и др. — М.: Просвещение, 1989. — 95 с. — елек. вар. Скласти таблицю-схему особливостей усного та писемного мовленнєвого розвитку дітей із РДА.

Карта самостійної роботи

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
8 семестр		
Змістовий модуль 1. Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення		
Тема 1-4. Характеристика писемного мовлення з	Практичні	25

позицій психолінгвістичного підходу. Загальна характеристика вад писемного мовлення. Симптоматика дисграфії, дислексії, дизорфографії. Класифікація дисграфії, дислексії та дизорфографії.	заняття, модульний контроль	
Змістовий модуль 2. Особливості діагностики порушень писемного мовлення		
Тем 5-6. Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма. Діагностика дисграфії, дислексії, дизорфографії.	Практичні заняття, модульний контроль	10
Змістовий модуль 3. Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення		
Тем 7-10. Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією. Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів. Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією. Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією.	Практичні заняття, модульний контроль	25
Змістовий модуль 4. Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів		
Тем 11-12. Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма. Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.	Практичні заняття, модульний контроль	10
Змістовий модуль 5. Особливості мовленнєвого розвитку у дітей із РВ, ЗПР, ДЦП та аутизмом		
Тем 13-15. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із РВ та ЗПР. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із ДЦП. Порушення мовленнєвого розвитку у дітей із раннім дитячим аутизмом.	Практичні заняття, модульний контроль	20
Разом – 90 балів		

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА (навчальний проект)

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом поза аудиторної індивідуальної діяльності здобувачів вищої освіти, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Логопедія» – це вид навчально-дослідної роботи бакалавра, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної

програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Вид ІНДЗ – творчий проект на тему (тема альбому на вибір студента):

- розробка альбому для обстеження стану сформованості компонентів психологічної структури читання та письма у дітей молодшого шкільного віку;
- розробка альбому для обстеження стану сформованості мовленнєвої діяльності у РВД, дітей із ЗПР, РДА та ДЦП.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
Складання плану, чіткість і послідовність викладу матеріалу	3
Обґрунтоване розкриття змісту, форм та методів роботи з дітьми, які мають порушення мовленнєвого розвитку.	від 1 до 20
Творчий підхід до виконання ІНДЗ	3
Якість оформлення роботи	4
Разом	30

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студента-бакалавра з дисципліни «Логопедія» оцінюються за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Система оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни «Логопедія»

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів
1.	Відвідування лекцій	17
2.	Відвідування практичних занять	18
3.	Робота на практичних заняттях	130
4.	Модульні контрольні роботи	125
5.	Самостійна робота	90
6.	Індивідуальне навчально-дослідне завдання	30
7.	Іспит	40

Коефіцієнт – $410:60=6,8$

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

У процесі оцінювання навчальних досягнень здобувачі вищої освіти застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно - відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
B	69-74 балів	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови

		належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача першого (бакалаврського) рівня на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на практичних заняттях.

Модульний контроль знань здобувача освітнього рівня здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

ІХ. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- Словесні:* лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- Практичні:* вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо), ретроспективний метод.

X. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ опорні конспекти лекцій;

- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ презентації теоретичного матеріалу в Power Point;
- ✓ роздаткові матеріали для самостійної роботи студента під час практичних занять;
- ✓ контрольні завдання для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ тести;
- ✓ РКР.

XI. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Загальна характеристика дисграфії та дислексії (причини, механізми, симптоматика).
2. Психофізіологічні механізми процесу письма.
3. Психофізіологічні механізми процесу читання.
4. Загальна характеристика дизорфографії (причини, механізми, симптоматика).
5. Причини та механізми виникнення дисграфічних та дислексичних помилок у дітей із молодшого шкільного віку
6. Характеристика фонетичних помилок писемного мовлення, їх причини та механізми.
7. Характеристика лексико-граматичних помилок писемного мовлення.
8. Графічні та оптико-просторові помилки писемного мовлення, їх причини та механізми.
9. Класифікація дислексії та дисграфії.
10. Передумови формування писемного мовлення.
11. Порушення писемного мовлення у дітей з вадами звукової системи мови.
12. Характеристика порушень письма у дітей із ЗНМ.
13. Методика обстеження стану письма у дітей с дисграфією.
14. Психолого-педагогічне вивчення дитини з вадами писемного мовлення.
15. Методика обстеження немовленнєвих процесів, які лежать в основі формування навичок письма.
16. Методика вивчення операціональних компонентів та функціональної бази писемного мовлення.
17. Логопедична робота, спрямована на подолання помилок на пропуски та перестановки букв.
18. Логопедична робота, спрямована на подолання помилок на заміну літер.
19. Зміст роботи з розвитку фонематичного сприймання та фонематичних уявлень у дітей з вадами писемного мовлення.
20. Корекційна логопедична робота, спрямована на подолання порушень читання та письма у дітей із ЗНМ.
21. Методика формування навичок морфологічного та синтаксичного аналізу та синтезу у дітей із дисграфією. Навести приклади вправ.
22. Методика подолання семантичної дислексії.
23. Зміст та методика роботи з розвитку зорово-просторового сприймання

уявлень, аналізу та сприймання. Навести приклади вправ.

24. Методика формування навичок звукового та складового аналізу та синтезу у дітей з вадами писемного мовлення. Навести приклади вправ.

25. Розвиток ручної моторики як передумова формування графічної навички письма. Навести приклади вправ.

26. Формування граматичних узагальнень у дітей із дизорфографією.

27. Методика проведення корекційної логопедичної роботи над наголосом.

28. Попередження порушень читання і письма у дітей старшого дошкільного віку.

29. Аналіз посібника І.М. Садовнікової “Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников”.-М.,1995.

30. Аналіз посібника О.М. Корнєва “Нарушения чтения и письма у детей”.-Спб.,1997.

31. Аналіз посібника Г.Й. Блінової, Г.В. Пічугіної “Дидактичний матеріал для подолання вад письма”.- К.,1990.

32. Аналіз посібника Л.М. Єфіменкової “Коррекция устной и письменной речи у учащихся начальных классов”. -М., 1989.

33. Аналіз посібника Р.І.Лалаєвої “Нарушения чтения” и пути их коррекции у младших школьников: Учебное пособие. – СПб.: СОЮЗ, 1998.

34. Розкрийте особливості обстеження мовлення розумово відсталої дитини.

35. Охарактеризуйте основні етапи роботи з метою виправлення вад мовлення у дітей із ЗПР. Наведіть приклади відповідних завдань, що складають зміст роботи на кожному з етапів корекції.

36. Розкрийте суть специфіки визначення та подолання порушень мовленнєвого розвитку відповідно до структури основного дефекту.

37. Розкрийте особливості прояву мовленнєвого порушення при розумовій відсталості. Доведіть важливість врахування вказаних особливостей для мовленнєвого розвитку.

38. Розкрийте особливості прояву мовленнєвого порушення при розумовій відсталості. Доведіть важливість врахування вказаних особливостей для мовленнєвого розвитку.

39. Розкрийте особливості прояву мовленнєвого порушення при ЗПР. Доведіть важливість врахування вказаних особливостей для мовленнєвого розвитку.

40. Розкрийте особливості прояву мовленнєвого порушення при РДА. Доведіть важливість врахування вказаних особливостей для мовленнєвого розвитку.

41. Складіть загальну модель логопедичного заняття, яка відображає його структуру та зміст, що спрямовані на подолання порушень мовлення у дітей із ЗПР. Обґрунтуйте доречність наведеної послідовності структурних компонентів.

42. Розкрийте особливості прояву мовленнєвого порушення при ДЦП. Доведіть важливість врахування вказаних особливостей для мовленнєвого розвитку.

43. Визначте алгоритм кваліфікації порушень мовлення у дітей із ЗПР. Наведіть приклади завдань, метою яких є визначення конкретних порушень.

44. Розкрийте сутність психологічних механізмів мовленнєвої діяльності в процесі нормального онтогенезу.

45. Охарактеризуйте специфіку виявлення порушень лексики при розумовій відсталості. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при їх визначенні.

46. Охарактеризуйте психологічні параметри дизонтогенезу та визначте сутність їх впливу на мовленнєвий розвиток людини.

47. Проаналізуйте специфіку порушень граматичної будови мови у РВД. Наведіть приклади діагностичних завдань.

48. Розкрийте структуру логопедичних занять при подоланні вад лексичного компоненту мовленнєвої діяльності у дітей із ЗПР. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

49. Охарактеризуйте специфіку визначення розладів зв'язного мовлення РВД. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

50. Розкрийте сутність стратегії логопедичного впливу, яка спрямована на подолання недоліків граматичного компоненту мовленнєвої діяльності у дітей із ЗПР. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

51. Проаналізуйте структуру основного дефекту як основи виникнення специфічних порушень мовленнєвого розвитку.

52. Охарактеризуйте специфіку порушень писемного мовлення у РВ школярів. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

53. Охарактеризуйте специфіку обстеження фонетико-фонематичної складової у дітей з ДЦП. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

54. Розкрийте сутність методу відео інтерактивного тренінгу спілкування (ВІТ) як однієї зі стратегій логопедичного впливу при РДА. Наведіть приклади відповідних корекційних завдань.

55. Розкрийте механізми порушень мовленнєвого розвитку при олігофренії.

56. Охарактеризуйте специфіку обстеження граматичної складової у дітей із ДЦП. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

57. Визначте особливості розвитку мовлення і мислення у дітей із ДЦП. Визначте специфіку обстеження мовлення дитини з ДЦП. Назвіть показові відомості, які необхідно отримати зі слів рідних дитини під час збору анамнезу.

58. Доведіть важливість визначення стану сформованості умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у процесі обстеження дітей із різною первинною патологією. Наведіть приклади діагностичних завдань відповідно до послідовності їх пред'явлення.

59. Охарактеризуйте стратегію навчання батьків дітей з РДА. Наведіть приклади життєвих ситуацій дефіциту мовлення та технологію поведінки батьків, спрямовану на створення комфортної ситуації спілкування.

60. Проаналізуйте класифікацію дітей із ЗПР із урахуванням їх мовленнєвих порушень. Доведіть необхідність її врахування у процесі організації логопедичної допомоги.

61. Дайте порівняльну характеристику особливостей мовленнєвого розвитку РВД та дітей із ЗПР.

62. Назвіть найпоказовіші особливості мовленнєвого розвитку дітей із різною первинною патологією (РВД, дітей із ЗПР, ДЦП та РДА) та наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань, спрямованих на їх визначення.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Бартенева Л. І. Передумови формування орфографічної навички у дітей дошкільного віку з НЗНМ // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип. 1. – К.: Актуальна освіта, 2004.

2. Бартенева Л. Мовленнєва готовність семирічок із НЗНМ до засвоєння норм правопису // Дефектологія. – 2000.- № 1. – с. 34 - 38.

3. Бартенева Л. Підготовка дітей до оволодіння грамотним письмом // Дефектологія. – 2002. - № 2. – с. 32.

4. Винокур А.С. Навчання зв'язної мови учнів-дисграфіків 5 класу логопедичної школи. -К., 1971.

5. 5.Гурьянов Е.В. Психология обучения письму. Формирование графических навыков письма. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1959.

6. Данілавичюте Е.А. Методика подолання фонемографічних відхилень у молодших школярів з ДЦП // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип. 1. – К.: Актуальна освіта, 2004.

7. Эльконин Д.Б. Формирование умственного действия звукового анализа слов у детей дошкольного возраста // Доклады АПН РСФСР, Вып. 1. – 1957.

8. Ефименкова Л.Н. Коррекция устной и письменной речи учащихся начальных классов: Кн. для логопедов. – М.: Просвещение, 1991.

9. Ефименкова Л.Н., Мисаренко Г.Г. Организация и методы коррекционной работы логопеда на школьном логопункте: Пособие для логопеда. – М.: Просвещение, 1991.

10. Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей: Учебно-методическое пособие. – СПб.: ИД „МиМ”, 1997.

11. Лалаева Р.И. Нарушения чтения и пути их коррекции у младших школьников: Учебное пособие. – СПб.: СОЮЗ, 1998.

12. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред.. М.К.Шеремет. – К.:Видав.Дім «Слово», 2010. – 499- 643.

13. Логопедия: Учебное пособие. /Под ред. Л.С.Волковой. – М.: Просвещение, 1989.

14. Лурия А.Р. Письмо и речь: Нейролингвистические исследования: Учебное пособие. – М.: Издательский центр „Академия”, 2002.

15. Пічугіна Т.В. Рання діагностика дітей із дислексією та дисграфією (методичні рекомендації) // Дефектологія, - 1998. - № 1. – с. 6 – 13.

16. Пічугіна Т.В. Порушення письма у дітей з важкими мовленнєвими вадами // Дефектологія, - 1998. - № 2. – с. 6 – 9.
17. Прищепова И.В. К вопросу о дизорфографии у учеников младших классов общеобразовательной школы, имеющих нарушения речи // сб. Патология речи: история, изучение, диагностика, преодоление. – СПб, 1992. – с. 124 – 141.
18. Прищепова И.В. Логопедическая работа по формированию предпосылок усвоения орфографических навыков у младших школьников с ОНР: Дис. ... канд. пед. наук. – СПб., 1993.
19. Российская Е.Н. К проблеме формирования операциональной и функциональной готовности учащихся с тяжелым речевым недоразвитием к овладению письменной речью // Дефектология. – 1999. - № 4. – с. 9 – 17.
20. Садовникова И.Н. Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников. - М.: Владос, 1995.
21. Соботович Е.Ф., Гопиченко Е.М. Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов // Хрестоматия по логопедии в 2 т. /Под ред. Л.С.Волковой, В.И.Селиверстова. – М.: Гуманит. издат. центр Владос, 1997. – Т. 2. – С. 469 – 481.
22. Соботович Е.Ф., Тищенко В.В. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з вадами інтелекту: Програмно-методичний комплекс. – К.: Актуальна освіта, 2004.
23. Тарасун В.В. Нетрадиційний метод формування у дітей писемного мовлення: читання “з першого погляду” // Дефектологія.–2000.–№ 4.–с. 30-35.
24. Тарасун В.В. Нетрадиційний метод формування у дітей писемного мовлення: письмо “з одного розчерку” // Дефектологія.–2002.–№ 2.– с. 2
25. Хрестоматия по логопедии в 2 т. /Под ред. Л.С.Волковой, В.И.Селиверстова. – М.: Гуманит. издат. центр Владос, 1997.
26. Чередніченко Н.В. Методика формування в учнів із тяжкими вадами мовлення звукового аналізу та синтезу слів /Педагогіка та методики: спеціальні. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2001. – с. 133 – 146.
27. Чередніченко Н.В. Вироблення орфографічної пильності в учнів молодших класів із важкими вадами мовлення / Педагогіка та методики: спеціальні. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2000. – с. 49 – 55.
28. Чередніченко Н.В. Комплексний підхід у корекційній роботі з попередження та подолання труднощів засвоєння писемного мовлення у школярів із тяжкими вадами мовлення // Дефектологія.–2005.–№ 2.
29. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей з вадами мовленнєвого розвитку //Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Зб.Наукових праць. –К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. - №1.
30. Чередніченко Н.В. Історичний аспект та сучасний стан проблеми порушень писемного мовлення //Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, Серія 19. корекційна педагогіка та психологія. Зб.наукових праць. –К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009.
31. Чередніченко Н.В., Курбатова А. Вивчення особливостей графічної навички письма у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення //

Педагогіка та методики: спеціальні / Збірник наукових праць. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова.- 2000.

32. Чередніченко Н.В., Курбатова А.І. Формування графічної навички письма у дітей із різними вадами мовлення в умовах корекційного навчання /Навчально-методичний посібник.- К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009.

33. Чередніченко Н.В., Пелешенко О.С. До проблеми засвоєння основ фонетики і графіки молодшими школярами із порушеннями писемного мовлення./ Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб.наукових праць–К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. №.21. – с.298 – 302.

34. Ястребова А.В. Коррекция нарушений речи у учащихся общеобразовательной школы: Кн. Для учителя-логопеда. – 2-е изд., доп. – М.: Просвещение, 1984.

35. Психологічна допомога та соціальний супровід батьків, у яких народилися діти з вадами психічного та фізичного розвитку: Методичні рекомендації. – К.: Держсоцслужба, 2008. – 28 с.

36. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушенням опорно-рухового апарату та розумового розвитку / За ред. Вавіної Л.С. – К.: «АТОПОЛ», 2010. – 242 с.

37. Романчук О. Розлади спектру аутизму в запитаннях та відповідях. – Львів: Колесо, 2010. – 168с.

38. Сак Т,В. Процес порівняння в дітей із затримкою психічного розвитку // Дефектологія. – 1998. - № 4. – С. 5-8.

39. Семенова К.А., Мастюкова Е.М., Смуглин М.Я. Клиника и реабилитационная терапия детских церебральных параличей. – М., 1972.

40. Смирнова И.А. Логопедическая диагностика, коррекция и профилактика нарушений речи у дошкольников с ДЦП. – С.-Петербург., 2004.

41. Смирнова Л. А. Нарушение понимания речи у младших умственно отсталых дошкольников // Дефектология. – С. 19–24.

42. Смирнова Л. А. Приемы работы по преодолению импрессивного аграмматизма // Дефектология. – 1979. – №3. – С. 65.

43. Снушко Е.А. Игры с аутичным ребенком. Установление контакта, способы взаимодействия, развитие речи, психотерапия. – М: Теревинф, 2004. – 136 с.

44. Соботович Е.Ф., Гопиченко Е.М. Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов // Хрестоматия по логопедии в 2 т. / Под ред. Л.С.Волковой, В.И.Селиверстова. – М.: Гуманит. издат. центр Владос, 1997. – т. 2. – с. 469 – 481.

45. Соботович Є.Ф., Тищенко В.В. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з вадами розумового розвитку: Програмно-методичний комплекс. – К.: Актуальна освіта, 2004.

46. Соботович Є.Ф., Тищенко В.В. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку з вадами інтелекту – К.: Актуальна освіта, 2004.

47. Тищенко В. Дослідження рухового контролю у зв'язку з підготовкою розумово відсталих дошкільників до оволодіння письмом // Дефектологія. – 2002. – № 2. – с. 8.

48. Тищенко В.В. Засвоєння розумово відсталими дошкільниками граматичних категорій та абстрактного лексико-граматичного значення слова Дефектологія. – № 4. – 1998. – С. 2–5.

49. Тищенко В.В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі Теорія та практика сучасної логопедії Випуск №4 – К.: Актуальна освіта, 2007. –С. 3-18.

50. Тищенко В.В. Інтелектуальний компонент у структурі діяльності використання мови у дітей з нормальним та порушеним розумовим розвитком Теорія і практика сучасної логопедії: Зб. наук. пр.: Вип.1. – К.: «Актуальна освіта», 2004. – С. 19-30

51. Тищенко В.В. Інтелектуальний компонент у структурі діяльності засвоєння мови у дітей з нормальним та порушеним розумовим розвитком Теорія і практика сучасної логопедії: Зб. наук. пр.: Вип.1. – К.: «Актуальна освіта», 2004. – С. 30-38

52. Тищенко В.В. Ймовірне прогнозування в мовленнєвій діяльності розумово відсталих дошкільників Дефектологія. – № 3. – 1998. – С. 2–6.

53. Юрова Р. О. До питання вивчення деяких причин вад звуковимови у розумово відсталих учнів // Питання дефектології. – Вип. 12. – 1978. – С. 100–105.

Додаткова:

1. Арямова О.С. Причины орфографических ошибок младших школьников. // Проблемы развития речи учащихся начальных классов. / Ред. М.Р.Львов и др. – М.: Изд-во МГПИ, 1985. – с.174 – 194.

2. Безруких М.М., Ефимова С.П. Упражнения для занятий с детьми, имеющими трудности при обучении письму. – М.: Аурис, Айсберг, 1991.

3. Беккер Р. Речевые и познавательные особенности детей с отставанием в речевом развитии, дисграфиков и дислексиков и детей без нарушений // Проблемы патологии речи: Тезисы Всесоюзного семинара. - /Ред. В.В.Ковалева. – М.: Изд-во НИИ психиатрии Минздрава РСФСР, 1989

4. Бессонова Т.П. Подготовка учащихся к усвоению правил правописания и грамматики на уроках развития речи. // Дефектология. – 1973. - № 3.

5. Бурина Е.Д. Игровые приемы в логопедической работе с младшими школьниками, имеющими нарушения чтения и письма // Дефектология, - 1996. - № 3. – с. 42 – 46.

6. Винокур А.С. Недостатки письма у первоклассников с нарушениями речи и пути их устранения в процессе обучения / на матер. укр. яз./: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1965. – 21 с.

7. Гончарова Е.Л. Методика оценки сформированности базовых компонентов читательской деятельности у детей с различными нарушениями в развитии // Дефектология. – 2001. - № 3. - с. 81.

8. Грушевская М.С. Результаты массового изучения письма младших школьников // Дефектология, - 1981. - № 3. – с. 32 – 38.

9. Данілавічюте Е.А. Порухення письма в учнів II – IV класів з дитячим церебральним паралічем та шляхи їх корекції: Дис. ...канд. пед. наук. – К., 1997. – 239 с.
10. З досвіду логопедичної роботи. Недоліки мови і письма у дітей (Збірник статей за ред. І.Й. Дьоміної. – К.: Рад. школа, 1962. – 124 с.
11. Ільяна В. М. Корекція дислексій в учнів молодших класів спеціальних шкіл для дітей з тяжкими порушеннями мовлення: Дис. ... канд. пед. наук. – Київ, 2010.
12. Каше Г.А. Подготовка к школе детей с недостатками речи. – М. –1985.
13. Козлова В. Особливості порушення письма в першокласників з вадами мовлення в умовах білінгвізму // Дефектологія. – 2002. - № 1.
14. Комарова В.В., Милостивенко Л.Г., Сумченко Г.М. Соотношение дисграфических и орфографических ошибок у младших школьников с нарушениями речи // сб. Патология речи. Под ред. Ковшикова В.А. – СПб: Образование, 1992., с.106
15. Конюшкова Е.П., Ястребова А.В. Логопедическая работа с учащимися общеобразовательных школ, имеющими нарушения речи // Дефектология, - 1974. - № 2 – с. 43 – 48.
16. Кравчук Д.М. Писемне мовлення учнів 1 – 3 класів. – К.: Рад. школа, 1984.
17. Кроткова Л.А. Усвоение словосочетаний существительных с прилагательными на уроках развития речи в младших классах школы для детей с тяжелыми нарушениями речи. / Вопросы логопедии. – М., 1978.
18. Кроткова Л.А., Юсимова Г.А. Формирование грамматических обобщений при усвоении множественного числа имен существительных в младших классах школы для детей с тяжелыми нарушениями речи. / Речевые расстройства у детей и методы их устранения. – М., 1978.
19. Лалаева Р.И., Гермаковска А. Особенности симультанного анализа и синтеза у младших школьников с тяжелыми нарушениями речи // Дефектология. – 2000. - № 4. – с. 17 – 22.
20. Лалаева Р.И., Яковлев С.Б. К вопросу об аспектах изучения нарушений письменной речи детей // сб. Изучение и коррекция речевых расстройств. – Л., 1986.
21. Левина Р.Е. Нарушения письма у детей с недоразвитием речи. – М., 1962.
54. Левина Р.Е. О генезисе орфографических затруднений у детей // Тезисы докладов на I съезде Общества психологов, - М., 1959.
22. Логинова Е.А. Дифференцированный подход в логопедической работе по устранению дисграфии у учащихся с ЗПР: Дис. ... канд. пед. наук. – СПб., 1992.
55. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. Для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта». — К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. — 288 с.
23. Миловидова Г.В. Пути совершенствования фонетико-графической грамотности младших школьников: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. М., 1979.
24. Милостивенко Л.Г. Методические рекомендации по предупреждению

ошибок чтения и письма у детей: Из опыта работы. – СПб, 1995.

25. Николаева С.М. Виды работы по коррекции нарушений письменной речи у первоклассников // Дефектология, - 1995. - № 3. – с. 61 – 68.

26. Николаева С.М. Из опыта работы по упорядочению грамматического строя у учащихся с НОНР// Дефектология. – 2000. - № 1. – с. 86 – 96.

27. Основы теории и практики логопедии / Под ред. Левиной Р.Е.. – М.: Просвещение, 1968.

56. Поваляева, М. А. Полный справочник. Настольная книга логопеда. / М. А. Поваляева. - М.: АСТ: Астрель: Полиграфиздат, 2010. - 608 с.

57. Понятийно-терминологический словарь логопеда /Под ред В.И. Селиверстова. – М.,1997.

58. Савченко М. А., Смирнова Л. О. Усунення вад вимови в учнів молодшого шкільного віку. К. “Радянська школа”, 1969.

59. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму: Монографія. – К.: Видавництво «Фенікс», 2010. – 368 с.

60. Соботович Е.Ф. Особенности проявления и происхождения одной из форм косноязычия у детей дошкольного возраста // Дефектология. – 1971. – №2.

61. Соботович Е.Ф., Тищенко В.В., Бартенева Л.И., Данилавичюте Э.А., Андрусихина Л.Е., Трофименко Л.И. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. – К.: «Актуальна освіта», 1997.

28. Соколова Н.В. Обучение детей с ФФН и ОНР навыку употребления предложно-падежных форм // Дефектология. – 1999. - № 1. – с. 55 – 58.

29. Тарасун В.В. Концепція державного стандарту освіти учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку //Дефектологія. – 2000. - № 2. – с. 2 – 1

30. Тарасун В.В. Нетрадиційний метод формування у дітей писемного мовлення: письмо “з одного розчерку” // Дефектологія.–2002.-№ 2.– с. 2.

31. Тарасун В.В. Причины неуспеваемости по русскому языку учащихся младших классов, имеющих тяжелые нарушения речи // Дефектология, - 1983. - № 3 – с. 27 –

32. Тарасун В.В. Базові інваріантні дії та операції як компонент навчальної діяльності дітей з порушенням мовленнєвого розвитку // Дефектологія.–2001.-№ 1.

33. Токарева О.А. Расстройства чтения и письма (дислексии и дисграфии) // Расстройства речи у детей и подростков / Под ред. С.С.Ляпидевского.– М.: Медицина, 1969, - 288 с.

34. Тригер Р.Д. Недостатки письма у первоклассников с задержкой психического развития // Дефектология. – 1972. - № 5. – с.35 – 41.

62. Филичева Т. Б., Чевелева Н. А. Логопедическая работа в специальном детском саду. – М.: “Просвещение”, 1987.

35. Филичева Т.Б., Чиркина Г.В. Подготовка к школе детей с общим недоразвитием речи в условиях детского сада. – М.: Альфа, 1993. 84 с.

63. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения. – М., 1981. 14. Довідник учителя-логопед Авт.-упор. Лупінович С.М. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 112 с.